

ติดปีกธรรมะ: ภาษาพระ ภาษาใจ*
Dhamma Language, Mind Languages and
A Strategy for Teaching Buddhist Canons

บุญศิริ ภิญญาธินันท์**

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

E-mail: bai_sri_thai@yahoo.com

อมรรัตน์ เนตรมุกดา

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาไทยเพื่อการสื่อสาร

คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

E-mail: netmugda@yahoo.com

บทคัดย่อ

บทความเรื่อง “ติดปีกธรรมะ : ภาษาพระ ภาษาใจ” มุ่งศึกษาหนังสือธรรมะในสังคมไทย ช่วงปี 2540 - 2547 ซึ่งเป็นช่วงที่สังคมไทยเผชิญกับภาวะวิกฤติทั้งทางเศรษฐกิจ ศาสนา การเมือง และสังคม รวมถึงภัยพิบัติที่รุนแรงจากธรรมชาติ ในช่วงภาวะวิกฤตินี้เอง เกิดปรากฏการณ์ทางวรรณกรรมที่น่าสนใจ คือ หนังสือธรรมะที่แต่เดิมมีผู้สนใจน้อย และไม่ค่อยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เท่าใดนัก กลับได้รับความนิยมอย่างสูง หนังสือธรรมะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้น เกิดนักเขียนรุ่นใหม่ และนักอ่านที่ขยายวงกว้างมากขึ้นทุกเพศทุกวัย ไม่จำกัดแค่เพียงคนกลุ่มเดิมที่เป็นคนแก่และคนที่มีปัญหาชีวิตเท่านั้น จากการศึกษาหนังสือธรรมะโดยการวิเคราะห์รูปแบบ เนื้อหา ภาษา และกลวิธีการนำเสนอ พบว่า การที่หนังสือธรรมะสามารถสร้างกระแสนิยมอย่างสูงได้นั้น เกิดจากสำนักพิมพ์ต่างๆ พยายามออกแบบรูปแบบของหนังสือธรรมะให้ประเด็นสวยงาม ขนาดบางกะทัดรัด เหมาะที่จะพกพา หรืออ่านให้จบรวดเดียวได้ เนื้อหามีการอธิบายให้ง่ายและสื่อความได้อย่างตรงไปตรงมา สอดคล้องกับวิถีชีวิตของคนรุ่นใหม่ ทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมะในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการสร้างสรรค์ภาษาโดยการปรุงแต่งและประยุกต์ใช้ภาษาธรรมะที่เข้าใจยากให้สื่อถึงชาวบ้านโดยใช้ภาษาที่ง่าย งาม และแจ่มแจ้ง สามารถจูงใจผู้อ่านให้เข้าถึงแก่นของธรรมะได้ง่าย

คำสำคัญ: ติดปีกธรรมะ, ภาษาพระ, ภาษาใจ

*เอกสารประกอบการประชุมทางวิชาการเรื่อง “ภาษาสองสังคมวรรณคดีสองชีวิต” จัดโดย คณะมนุษยศาสตร์มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย 12-13 พฤษภาคม 2548 ณ ห้องประชุม 10201 มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย

**ผู้เขียนขอขอบคุณ ดร. ยาใจ ชูวิชา, ผศ.นภาพร นำเบญจพล, ผศ.ดร. ธเนศ เวศร์ภาดา, ผศ.ดร.กิตติศักดิ์ เกิดอรุณสุขศรี, อาจารย์ปานชัย พูนวัตถุ, อาจารย์ดลฤทัย ลภัสธากุล อาจารย์วีระ สุทะ และอาจารย์ปณวัฒน์ วัฒนวิทย์ สำหรับความช่วยเหลือและคำแนะนำอันมีค่าในการเขียนบทความนี้

Abstract

The purpose of this paper is to examine the techniques used to teach Buddhist canons in Dhamma books (*nang sue thamma*) published from 1997 to 2004. From 1997 onwards, Thai society has experienced economic, religious, political, and social crises, including the recent catastrophic tsunami. From these crises has emerged a new phenomenon in the Thai literary world, namely the popularity of Dhamma books. Not only has the popularity of this genre been rising in great numbers, but new writers and readers from a wide range of age and gender have been found. The study reveals that the simplicity of content and language, together with the design of the books, resulted in increased popularity of Dhamma books. Buddhist canons were simply, straightforwardly, and tangibly explained by employing easy, beautiful and clear language so that the core of Dhamma was easily accessible. This was relevant to the lifestyle of urban people today. In addition, the books were finely and attractively designed; small and thin bound books were usually fashioned either to make them portable or to enable readers to finish a text in one reading.

Keywords: *A Strategy for Teaching Buddhist Canons, Dhamma Language, Mind Languages.*

หนังสือธรรมะในสังคมไทย

พุทธศาสนาเป็นรากฐานของสังคมไทยมาช้านานและเป็นศูนย์กลางของศิลปะทุกสาขารวมทั้งสาขาวรรณคดี กุหลาบ มัลลิกะมาส (2538: 92) กล่าวว่า “ในวงวรรณคดีไทยมีวรรณคดีที่เกี่ยวกับศาสนาเป็นอันมาก ทั้งที่มีเนื้อหาเป็นเรื่องของทางศาสนาโดยตรง เรื่องที่แสดงปรัชญาทางศาสนาและเรื่องที่เกิดจากศรัทธาทางศาสนา” ตัวอย่าง วรรณคดีที่มีเนื้อเรื่องเป็นพุทธศาสนาโดยตรง เช่น ไตรภูมิพระร่วง มหาชาติคำหลวง และนันทโฆษิตคำหลวง เป็นต้น วรรณคดีที่แสดงปรัชญาทางพุทธศาสนา เช่น ลิลิตพระลอ ส่วนที่แสดงความศรัทธาทางพุทธศาสนา มีปรากฏอยู่เสมอในรูปแบบของวรรณคดี ได้แก่ ตอนประณามบทของวรรณคดีแต่ละเรื่องมักมีบทไหว้พระรัตนตรัย หรือในตอนท้ายผู้แต่งมักแสดงความจำนงขอให้เกิดในพุทธศาสนา และขอให้ได้พระโพธิญาณในที่สุด แม้วรรณกรรมในยุคต่อมาจะได้รับอิทธิพลทางด้านรูปแบบการเขียนจากตะวันตก เช่น นวนิยายและเรื่องสั้น แต่แนวคิดของพุทธศาสนายังคงฉายสะท้อนอยู่ในวรรณกรรมเหล่านี้ เป็นกระแสที่ต่อเนื่องจากอดีตจนปัจจุบัน ดังตัวอย่างวรรณกรรมของดอกไม้สด เป็นต้น

บทความ “สำรวจ ‘นักเขียนทางศาสนา’ ของไทย” ของ คลัง คัมภีร์ (2521: 47-57) กล่าวถึงหนังสือทางศาสนาของไทยว่ามีเพียงไม่กี่เล่ม และมักเขียนในแนวสอนเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ เจ็บปน ด้วยเรื่องเทวดามาโปรดคนดี และอภินิหารต่างๆ ซึ่งเป็นมรดกทางความเชื่อทำนองเดียวกับศาสนาพราหมณ์ ไม่ใช่พุทธศาสนาแท้ ในบทความนี้ยังกล่าวถึงนักเขียนทางศาสนา 3 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มแรก เป็นนักเขียนในแนวอนุรักษณ์มรดกทางความเชื่อแบบเดิม ตัวอย่างเช่น อรุณดิษฐ์ วิริยะบุรณะ (ตำราพรหมชาติ), บุญมี เมธางกูร, ท.เลียงพิบูลย์ (กฎแห่งกรรม) และกิตติวุฒ โภทสุข เป็นต้น

กลุ่มที่สอง เป็นนักเขียนในแนววิชาการซึ่งพยายามอธิบายแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ตัวอย่างเช่น พุทธทาสภิกขุ, ปัญญานันทภิกขุ, ภิกขุเขมานันทะ โพธิรักษ์, จำนง ทองประเสริฐ, พ.อ.ปิ่น มุทุกันต์, เสถียร โพธิ์นันทะ และเสฐียร พันธรั้ง เป็นต้น

กลุ่มที่สาม เป็นนักเขียนเรื่องสั้นและนวนิยายทางศาสนา ตัวอย่างเช่น วศิณ อินทสระ, ธรรมโฆษะ, ทวี วรคุณ, แพร เยื่อไม้ (เรื่องสั้นชุดหลวงตา) และสุชีพ ปุญญานุภาพ* (กองทัพธรรม), เป็นต้น

เมื่อพิจารณาจากบทความของคลัง คัมภีร์ ทำให้ได้ข้อสรุปว่า หนังสือธรรมะอาจแบ่งได้ 3 ประเภทตามกลุ่มของนักเขียนที่กล่าวไว้ข้างต้น หนังสือเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันในหมู่นักอ่านซึ่งมีไม่มากและไม่ค่อยได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่เท่าใดนัก นอกจากนี้ยังมีหนังสือทางศาสนาอีกประเภทหนึ่ง คือ หนังสือสวดมนต์ ซึ่งมีการรวบรวมไว้หลายสำนวน ใช้เป็นคู่มือสำคัญของชาวพุทธในการประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

* สำหรับสุชีพ ปุญญานุภาพนั้น ว.วชิรเมธี (2547 ค: 57-58) กล่าวว่าเป็นผู้สร้างวรรณกรรมอมตะทางพระพุทธศาสนา ได้แก่ ไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นธรรมนิยายเรื่องแรก นอกจากนั้นยังมีเชิงผาหิมพานต์ เป็นต้น (ท่านผู้นี้เป็นผู้เรียบเรียงพระไตรปิฎกฉบับประชาชนที่สมบูรณ์เป็นฉบับแรกและเป็นคนแรกของโลกก็ว่าได้)

สำหรับคนทั่วไปแล้ว ภาพลักษณ์ของหนังสือธรรมะ คือ หนังสือที่ศักดิ์สิทธิ์ขรมขลัง มีศัพท์และคาถาภาษาบาลีมากมายรุงรัง เข้าใจยาก ต้องอ่านอย่างพิถีพิถันเคราะห้ ทั้งยังเป็นเรื่องไกลตัวจนคนธรรมดาไม่อาจเข้าถึงได้ เนื้อความยืดยาวเยิ่นเย้อ น่าเบื่อ ไม่สามารถอ่านรวดเดียวจบได้ ซ้ำยังชวนให้ผู้อ่านง่วงนอนมากกว่าจะซาบซึ้งในรสพระธรรม คนที่อ่านหนังสือธรรมะจึงมักเป็นคนวัยชราและผู้ที่มีประสบการณ์ชีวิต ว.วชิรเมธี (2547 ข: 12) กล่าวว่า ปรากฏการณ์ปิดกั้นเพชรพลอยแห่งสติปัญญาที่ชื่อว่า “พระพุทธานุภาพ” หรือ “พุทธธรรม” ไม่ให้แวววาวพรายฉายฉานอย่างที่เราควรจะมี 4 ประการ ได้แก่

1. ศัพท์เฉพาะศาสตร์ (technical term) ประเภทคำบาลี-สันสกฤต
2. พิธีกรรมอันยืดเยื้อ ยาวนาน และไม่สอดคล้องกับยุคสมัย
3. ผู้สื่อสารนำเสนอสาร (ธรรมะ) ที่ตนต้องการสื่อด้วยมรรควิธีที่ไม่ทันสมัย ซ้ำยังขาดศิลปะในการประยุกต์ธรรมะให้มีความเป็น “ปัจจุบัน” เสียอีกด้วย การพึ่งเทศน์ การศึกษาพุทธธรรมจึงขาดอรรถรส
4. ขาดกัลยาณมิตร กล่าวคือ ไม่มีที่ปรึกษาซึ่งมีความรอบรู้ในพุทธธรรมและมีความเชี่ยวชาญในการสื่อสาร

เมื่อเป็นเช่นนี้หนังสือธรรมะซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาพุทธธรรมจึงดูเหมือนขาดเสน่ห์ และยังมีกระแสเผยแพร่น้อยในวงจำกัดเพียงผู้อ่านกลุ่มเล็กๆ เท่านั้น ต่างจากศาสนาคริสต์ที่มีการแจกหนังสืออย่างแพร่หลายออกไปในวงกว้าง คลัง คัมภีร์ (2521: 47-57) กล่าวว่า “ถ้าหากเปรียบหนังสือที่ศาสนาคริสต์เขาแจก เขาเผยแพร่ ทำให้หนังสือของคริสต์แพร่ไปอยู่ทุกวัดวาและตามบ้านทั่วไป หากไม่มีท่านพุทธทาสซึ่งได้อุทิศตนทำงานเผยแพร่และชักชวนให้พิมพ์หนังสือแจกแล้ว เราแทบจะไม่มีหนังสือธรรมะดีๆ ให้อ่านเลย” จึงอาจกล่าวได้ว่าพุทธทาสภิกขุมีส่วนในการสร้างวัฒนธรรมการแจกหนังสือธรรมะมาตั้งแต่ต้นสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ชาวพุทธจำนวนหนึ่งเชื่อว่าการสร้างหนังสือธรรมะเพื่อแจกเป็นธรรมทานจะได้กุศลแรง ดังนั้นนอกจากหนังสือธรรมะที่มักจะได้รับแจกในงานศพแล้ว ยังมีกรมอบหนังสือธรรมะในวันขึ้นปีใหม่และในโอกาสต่างๆ ที่มีใช้เทศกาล

กระแสความนิยมหนังสือธรรมะเป็นไปอย่างเรื่อยเรื่อย ไม่หวือหวาโลดโผนท่ามกลางวิกฤติศรัทธาทงพุทธศาสนาที่มีมาอย่างต่อเนื่อง เช่น ความขัดแย้งระหว่างกรมการศาสนากับสำนักสันติอโศก ความขัดแย้งระหว่างชาวนาบางกลุ่มกับสำนักพระธรรมกาย การเปิดโปงความสัมพันธ์ทางเพศระหว่างพระที่มีชื่อเสียงกับสีกา กรณีพระนิกรและพระยันตระ เป็นต้น อาจกล่าวได้ว่า วัดดึงความสนใจของพุทธศาสนิกชนได้มากขึ้น ซึ่งไม่ได้เกิดจากธรรมะ แต่เกิดจากข่าวอื้อฉาวของพระสงฆ์บางรูป คนส่วนใหญ่ยังคงสนใจข่าวร้อน หรือหวา ในลักษณะอยากรู้ อยากเห็นมากกว่าจะตั้งคำถามว่าเกิดอะไรกับพระพุทธศาสนาในสังคมไทย ในทางกลับกัน วิกฤติศรัทธาหลายต่อหลายครั้งที่เกิดขึ้น ก็น่าจะทำให้คนบางกลุ่มหันมาสนใจศึกษาศาสนามากขึ้น เพื่อเรียกหาความเชื่อมั่นศรัทธาให้กลับคืนมา จากการที่มีผู้เห็นว่าวิกฤติทั้งหลายอาจช่วยกระตุ้นจิตสำนึกของชาวพุทธที่ไม่เคยใส่ใจกับศาสนานอกจากการทำบุญ

ทำงานบ้างตามโอกาส ให้นำมาสนใจศึกษาเนื้อแท้ของศาสนาพุทธอย่างจริงจัง ทำให้เกิดช่องทางการผลิตหนังสือธรรมะเพื่อตอบสนองคนกลุ่มนี้เพิ่มมากขึ้น

วิกฤติเศรษฐกิจในปี 2540 เป็นเรื่องที่ทำให้สังคมไทยตื่นตระหนกและตระหนักได้ว่าไม่เพียงแต่เศรษฐกิจเท่านั้นที่ประสบหายนะ จิตวิญญาณของคนไทยก็ล่มสลายลงตามกัน คนไทยเพิ่งรู้สึกตัวว่ากำลังเดินหลงทาง เพราะเชื่อตามความคิดแบบตะวันตก ยึดมั่นลัทธิบริโภคนิยมและหลงใหลการเสพติดวัตถุต่าง ๆ ความบอบช้ำแสนสาหัสจากภาวะฟองสบู่แตก ทำให้ผู้คนต่างแสวงหาทางเลือกใหม่เพื่อให้สามารถอยู่รอดได้ ทางเลือกหนึ่งคือ การย้อนกลับไปพิจารณาตนเอง ภูมิปัญญาชาวบ้านมากมายหลายสาขาถูกปลุกให้ฟื้นคืนขึ้นพร้อมๆ กับแนวพระราชดำริเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรม เช่น การทำไร่นาสวนผสม การใช้ยาสมุนไพร การแพทย์แผนไทย เป็นต้น ซึ่งเป็นวิถีที่ย้อนยุคกลับคืนสู่ธรรมชาติโดยไม่อาจปฏิเสธแนวคิดเรื่องธรรมะไปได้เลย ตัวอย่างเช่น แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งมีหลักคิดเดียวกันกับการยึดทางสายกลางของพุทธศาสนา หรือปรากฏการณ์ชีวิตที่อยู่คนละขั้วกับการแพทย์แผนปัจจุบัน ชีวิตให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพทั้งกายและใจควบคู่กัน นอกจากอาหารปลอดสารพิษ การออกกำลังกายและการใช้ชีวิตอยู่กับธรรมชาติเพื่อให้สุขภาพกายแข็งแรงแล้วยังใช้ธรรมะซึ่งเปรียบเสมือนโอสถขนานเอกในการบำรุงรักษาจิตใจให้สงบ แข็งแกร่งและมีพลังที่จะต่อสู้กับปัญหาทั้งหลายที่ทับถมเข้ามาสู่ชีวิต ปรากฏการณ์ชีวิตทำให้สำนักพิมพ์อมรินทร์ซึ่งเป็นยักษ์ใหญ่ในวงการหนังสือ พิมพ์หนังสือสุขภาพและหนังสือธรรมะที่ปรุงโฉมให้มีรูปเล่มทันสมัยน่าอ่านออกเผยแพร่จนเป็นที่นิยมของผู้อ่านที่ไม่ได้จำกัดแค่คนกลุ่มเดียวเช่นที่เคยเป็นมาในอดีตอีกต่อไป

วิกฤติเศรษฐกิจครั้งนี้เป็นการตอกย้ำเรื่องความเป็นอนิจจังให้เกิดการรับรู้อย่างประจักษ์แจ้งแก่ชาวพุทธในวงกว้างเพราะเกิดทุกขเวทนาร่วมกันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่นเดียวกับที่หลายคนก็รู้สึกว่าการตนเองไม่ได้มีความสุขเพิ่มขึ้น แม้ว่าจะมีเงินทองและสิ่งอำนวยความสะดวกมากขึ้น ผู้คนรู้สึกไม่มั่นคงและวิตกกังวลกับสงครามระหว่างสหรัฐอเมริกากับโลกมุสลิม เชื้อโรคสายพันธุ์ใหม่รวมทั้งเชื้อ HIV ที่ยังควบคุมไม่ได้ การค้ามนุษย์ การคอร์รัปชัน การแย่งชิงทรัพยากร ระบบนิเวศที่เสื่อมโทรมลง ฯลฯ สอดคล้องกับกระแสของตำนานวันสิ้นโลกตามคำทำนายของนออสตราดามุส ยิ่งทำให้ผู้คนหวุ่นไหวเป็นทุกข์และหันเข้าหาธรรมะมากยิ่งขึ้น

ปลายปี 2547 กระแสการประชาสัมพันธ์หนังสือพลังแห่งชีวิตของศาสนาคริสต์ ทำให้แวดวงศาสนาพุทธเกิดภาวะตื่นตัวครั้งใหญ่ ดูเหมือนว่าศาสนาพุทธไม่อาจให้คำตอบเรื่องชีวิตและความทุกข์ได้ชัดเจนเท่ากับศาสนาอื่นๆ ผู้ที่เปลี่ยนจากการนับถือศาสนาพุทธไปเป็นศาสนาอื่นจำนวนหนึ่งวิพากษ์วิจารณ์ว่า หลักคำสอนของพุทธไม่เคร่งครัด ไม่กระชับ ไม่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับชีวิตประจำวันของสามัญชนได้เพราะสิ่งที่สอนเป็นโลกุตระธรรมพ้นวิสัยของชาวบ้านที่จะเข้าใจ

พวกเขาต้องการเพียงโลกีย์ธรรม ซึ่งเขาสามารถปฏิบัติได้จริงในการดำเนินชีวิต (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2547: 23) เรื่องที่เกิดขึ้นนี้วงการสงฆ์ไม่อาจนิ่งเฉยได้ มีการนำเสนอหนังสือ**ธรรมนุญชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ติงาม** ของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ออกเผยแพร่และแจกเป็นธรรมทาน เพื่อยืนยันหลักคำสอนของศาสนาพุทธว่าเหมาะสมสอดคล้องกับการดำเนินชีวิตที่ติงามไม่แพ้ศาสนาใด ในที่สุดกระแสข่าวการแจกหนังสือ**พลังแห่งชีวิต**จำนวนล้านเล่มก็เงียบหายไปและน่าจะส่งผลให้การพิมพ์หนังสือธรรมะทางศาสนาพุทธแพร่หลายขยายกว้างขึ้น จนกระทั่งเกิดภัยพิบัติสึนามิถล่มภาคใต้เมื่อวันที่ 26 ธันวาคม 2547 ยิ่งตอกย้ำความไม่เที่ยงแท้แน่นอนและความทุกข์แห่งชีวิตที่ทับถมทวีคูณ ในแวดวงหนังสือเกิดวรรณกรรมสื่อนามิที่บอกเล่าประสบการณ์ตรงของผู้ประสบเหตุออกตีพิมพ์อย่างแพร่หลาย และน่าเชื่อได้ว่าหนังสือธรรมะที่ไม่ค่อยมีการเปิดตัวประชาสัมพันธ์อย่างเป็นทางการเหมือนวรรณกรรมประเภทอื่น ก็กำลัง “มาแรง” ในตลาดหนังสือ เพราะเมื่อผู้คนมีความทุกข์มากเท่าใด เขาย่อมแสวงหาธรรมะเพื่อดับทุกข์มากขึ้นเท่านั้น

ปรากฏการณ์วรรณกรรมธรรมะ ปี 2540-2547

สายธารแห่งวรรณกรรมธรรมะแม้ไม่เคยเหือดแห้งไปจากสังคมไทย แต่ก็ไม่เคยสร้างกระแสความนิยมที่ “ฮือฮามาแรง” มาก่อนเลย จนกระทั่งช่วงปี 2540-2547 หนังสือธรรมะได้รับความนิยมสูงมาก ผู้ที่เป็นนักอ่าน (และนักช้อปิงหนังสือ) จะสังเกตได้ว่าการตีพิมพ์หนังสือธรรมะเพิ่มมากขึ้น ทั้งผลงานเขียนเก่าและที่เพิ่งเขียนใหม่ ร้านหนังสือส่วนใหญ่ขยาย “พื้นที่” ให้หนังสือธรรมะได้อวดโฉมอยู่บนชั้นหนังสือด้วยรูปเล่มที่สวยงาม สีสันสะดุดตา มีความประณีตชวนอ่านตั้งแต่ปกนอกจนกระทั่งถึงเนื้อใน อาจกล่าวได้ว่าสำนักพิมพ์พิถีพิถันกับการผลิตหนังสือธรรมะให้มีรูปเล่มชวนอ่านมากกว่าในสมัยก่อน รวมทั้งสำนักพิมพ์บางแห่งที่ไม่เคยตีพิมพ์หนังสือธรรมะมาก่อนก็หันมาพิมพ์หนังสือธรรมะออกจำหน่ายอย่างแพร่หลาย เช่น สำนักพิมพ์อมรินทร์ เป็นต้น

นักเขียนหนังสือธรรมะก็เพิ่มจำนวนมากขึ้น นอกจากพุทธทาสภิกขุ พระธรรมโกศาจารย์ (ปัญญานันทภิกขุ) พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระไพศาล วิสาโล อุบาสิกาคุณธัญจวน อินทรกำแหง และเสฐียรพงษ์ วรรณปก ซึ่งเป็นนักเขียนรุ่นเก่าที่ยังคงได้รับความนิยมอย่างไม่เสื่อมคลายจากนักอ่าน แล้วก็ยังมีนักเขียนรุ่นใหม่ทั้งที่เป็นพระสงฆ์ อุบาสิกา อุบาสิกา และฆราวาส นักเขียนกลุ่มหลังนั้นนอกจากจะเป็น “คนรุ่นใหม่” ที่มีความร่วมสมัยกับนักอ่านที่เป็นวัยรุ่นและวัยทำงานแล้ว ยังเป็นผู้ที่จบการศึกษาระดับสูง บางคนมีวุฒิมัธยมศึกษาถึงขั้นปริญญาเอก บางคนเป็นทั้งนักเขียนและนักเทศน์ บางคนเป็นนักวิชาการและนักพูด ดังนั้นกลวิธีการนำเสนอธรรมะในหนังสือของนักเขียนเหล่านี้จึงมีลูกเล่นแพรวพราว ทำให้หนังสือธรรมะอ่านสนุก ได้ทั้งสาระและความเพลิดเพลิน ตัวอย่างนักเขียนรุ่นใหม่ เช่น พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ว.วชิรเมธี ดังตฤณ และขวัญ เพ็ญหทัย เป็นต้น

นอกจากนี้วัด สำนักสงฆ์และสำนักปฏิบัติธรรมที่มีอยู่มากมายต่างก็มุ่งเผยแผ่ธรรมะ และแนวทางปฏิบัติธรรมของตนออกสู่สังคมผ่านสื่อที่ทันสมัยในรูปแบบต่างๆ กัน เช่น ดาวเทียม เครือข่ายอินเทอร์เน็ต (web site) รายการธรรมะทางโทรทัศน์และวิทยุกระจายเสียง ซีดี วีดีโอ เทปคาสเซต ฯลฯ ตัวอย่างที่น่าสนใจ เช่น ดาวเทียม ดาวธรรม ของสำนักพระธรรมกาย web กัลยาณมิตร ของสำนักพระธรรมกาย รายการวิทยุ “ทุกข์ปัญหาชีวิต” ของสำนักสันติอโศก เป็นต้น แต่วิธีการที่ยังคงได้ผลมาก คือ การพิมพ์หนังสือ นิตยสารหรือวารสารทางธรรมออกจำหน่ายแจก นิตยสารหรือวารสารทางธรรมที่ได้รับความนิยมกล่าวขวัญถึงอย่างมาก เช่น สภาวีกา ของเสถียรธรรมสถาน และดอกหญ้า ของสำนักสันติอโศก เป็นต้น นักเขียนหน้าใหม่จากสำนักทางศาสนาต่าง ๆ เหล่านี้ จึงเกิดขึ้นมากมาย และได้รับการสนับสนุนจากสำนักของตนให้เขียนและพิมพ์หนังสือธรรมะอย่างแพร่หลาย

หนังสือธรรมะจะไม่เป็นที่นิยมไปได้เลยหากไม่มีคนอ่าน จากปรากฏการณ์วรรณกรรมธรรมะที่เกิดขึ้นในช่วง 5-7 ปีที่ผ่านมา จะเห็นได้ว่ากลุ่มผู้อ่านขยายวงกว้างมากขึ้น เรายังคงเข้าใจว่าคนอ่านหนังสือธรรมะเป็นชนกลุ่มเดิม ได้แก่ คนแก่และคนที่มีปัญหาชีวิต ความเข้าใจนี้ยังคงคลาดเคลื่อน เพราะปัจจุบันหนังสือธรรมะสามารถดึงดูดความสนใจจากผู้คนทุกเพศทุกวัย ดังข้อความที่ว่า ... นับเป็นปรากฏการณ์ที่คาดไม่ถึงว่าหนังสือธรรมะจะได้รับความนิยมสูงมากเช่นนี้

จากเดิมเราเคยได้ยินคนทั่วไปพูดกันว่า หนังสือธรรมะเป็นหนังสือที่เซย อ่านเข้าใจยาก คนที่อ่านหนังสือธรรมะคือคนที่เข้าวัดเข้าวา คนแก่คนเฒ่า หรือคนที่ประสบปัญหาชีวิต หากทางออกไม่ได้ จนต้องหาทางแก้ด้วยการอ่านหนังสือธรรมะ

แต่ปรากฏการณ์ในครั้งนี้เห็นได้ชัดว่า คนอ่านหนังสือธรรมะไม่ได้เป็นอย่างที่คิดไว้เลย ใครที่สนใจก็อ่านได้ทั้งนั้น วัยรุ่นก็อ่านได้ ผู้ใหญ่วัยกลางคนก็อ่านได้ หรือผู้เฒ่าผู้แก่ก็อ่านได้เหมือนกัน

เป็นการบอกกล่าวเป็นนัยๆ ว่า หนังสือดีๆ นั้น ไม่ได้ขึ้นอยู่กับวัย เพศ การศึกษา หรือ ค่านิยมเก่าๆ ของสังคม แต่อยู่ที่รูปเล่มของหนังสือว่าจะโดนใจผู้อ่านหรือไม่ เนื้อหาสาระให้ความคุ้มค่าแก่ผู้อ่านมากน้อยแค่ไหน และนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันจริงๆ ได้จริงหรือเปล่า...

ข้อความข้างต้นเป็นส่วนหนึ่งของคำนำโดยสำนักพิมพ์อมรินทร์ จากหนังสือ **ธรรมะบันดาล** ของ ว.วชิรเมธี ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 เดือนตุลาคม 2547 (หนังสือนี้พิมพ์ถึง 3 ครั้งในเดือนเดียวกัน) ซึ่งบอกเล่าปรากฏการณ์ของหนังสือธรรมะอย่างเห็นภาพได้ชัดเจนทีเดียว และเป็นมุมมองที่สวนทางกับค่านิยมเก่าๆ ของสังคม ภาพลักษณ์ใหม่ของหนังสือธรรมะในปัจจุบันก็คือ เป็นหนังสือที่กำลังเป็นที่นิยมของผู้อ่านทุกวัย ใครๆ ก็อ่านหนังสือธรรมะเพราะเป็น “หนังสือดี” รูปเล่มของหนังสือ “โดนใจ” ผู้อ่าน เนื้อหาสาระมีคุณค่าและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริงได้ หนังสือธรรมะ “ไม่เซย” อย่างที่คิด และหากว่าใครไม่ได้อ่านหนังสือธรรมะก็อาจจะเป็นคน “เซย” หรือไม่ทันสมัยเอาเสียเลย

มีอะไรในหนังสือธรรมะ

ไม่มีชาวพุทธคนใดที่ไม่เคยได้ยินคำว่า ศีล 5 อริยสัจ 4 ไตรลักษณ์ ไตรสิกขา เบญจขันธ์ หรือนิพพาน เพราะสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นส่วนสำคัญส่วนหนึ่งในหลักธรรมของพุทธศาสนา ดังนั้นหากจะถามว่า เนื้อหาในหนังสือธรรมะมีอะไรบ้าง เราชาวพุทธย่อมรู้ว่าหนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีเนื้อหาอย่างเดียวกันหรือใกล้เคียงกัน กล่าวคือ มีการนำแก่นหรือหัวใจของพุทธศาสนามาอธิบายขยายความเพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและนำไปปฏิบัติได้ ความสำคัญจึงอยู่ที่กลวิธีการนำเสนอและการอธิบายขยายความที่น่าจะทำให้หนังสือธรรมะแต่ละเล่มไม่เหมือนกัน และมีเอกลักษณ์หรือความน่าสนใจแตกต่างกันไปตามสไตล์ของผู้เขียนแต่ละคน

จากการสำรวจหนังสือธรรมะในช่วงปี 2540-2547 พบว่าแหล่งที่มาของเนื้อหาส่วนใหญ่มาจากพระไตรปิฎกและอรรถกถาซึ่งเป็นข้อมูลชั้นรองที่แปลความมาจากพระไตรปิฎกอีกทีหนึ่ง เช่น หนังสือธรรมะ**ดับร้อน** (2547: 49) ของ ว.วชิรเมธี ได้อ้างถึงมงคลสูตร หนังสือ**เพื่อความสุขใจ** (2544: 17) ของ วศิน อินทสระ มีการอ้างถึงพระสูตรอังคตตรนิกาย (พระไตรปิฎกเล่ม 20 ข้อ 453) หนังสือ**หวานรักให้เต็มโลก** (2547 ก: 63) ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้มีการอ้างกสิการทวาซสูตร

นอกเหนือจากพระสูตรต่างๆ แล้ว ในพระไตรปิฎกยังมีพระพุทพจน์และพระพุทพภาษิตแทรกอยู่ด้วย เช่น หนังสือ**ธรรมะหลับสบาย** (2547ง: 65-66) ของ ว.วชิรเมธี, หนังสือ**ธรรมะรอบกองไฟ** (2544: 111) ของ ขวัญ เพียงหทัย เป็นต้น

ส่วนหนังสือ**จุดประกายแห่งชีวิต** (2547: 25) ของเสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้นำพุทธศาสนสุภาษิตมากล่าวอ้าง เพื่อชี้ให้เห็นว่าความมีวินัยเป็นมงคลอันสูงสุด ดังตัวอย่าง

วินโย จ สุลิกขิตโต
เอตตมมํคฺลมุตฺตมํ
วินยํที่ฝักฝนดีแล้ว
เป็นมงคลอย่างสูงสุด

จากจุดนี้เองทำให้หนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีเนื้อหาใกล้เคียงกัน โดยแบ่งเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การสรุปแก่นหรือหัวใจของพุทธศาสนา
2. การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับการดำเนินชีวิต
3. การแสดงทัศนะวิจารณ์

1. การสรุปแก่นหรือหัวใจของพุทธศาสนา จากการสำรวจพบว่าเนื้อหาในหนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีกล่าวถึง

- อริยสัจ 4 - มรรคมีองค์ 8
 - โอวาทปาติโมกข์ ทำดี เว้นชั่ว ทำใจให้ผ่องแผ้ว
 - ปฏิจจสมุปบาท สิ่งต่างๆ อาศัยกันและกันเกิด
 - ไตรลักษณ์ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ความไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่ของตน
 - ละความยึดมั่นถือมั่น ปล่อยวาง
 - หลุดพ้น
- (ขวัญ เพียงหทัย, 2544: 68)

หลักธรรมดังกล่าวมุ่งสอนให้คนเรารู้จักใช้ปัญญาพิจารณาสรรพสิ่งตามสภาพที่เป็นจริง รู้ว่าอะไรคือปัญหา สาเหตุของปัญหาคืออะไร อะไรคือทางดับทุกข์ และรู้วิธีการดับทุกข์ นอกจากนี้ยังสอนให้คนเรามีสติรู้ตัวอยู่เสมอ หมั่นตรวจสอบและทบทวนตนเองอยู่ทุกขณะจิต เพื่อมิให้หลงไหลไปกับกิเลสตัณหา รู้จักปล่อยวาง ละการยึดมั่นถือมั่น รวมทั้งหมั่นฝึกฝนและปฏิบัติ ธรรมเพื่อนำชีวิตไปสู่ความสุขสงบที่แท้จริง นั่นคือการหลุดพ้นจากความทุกข์หรือแม้แต่ความสุขทั้งปวง

2. การประยุกต์หลักธรรมให้เข้ากับการดำเนินชีวิต คือการนำแก่นของพุทธศาสนา มาอธิบายขยายความ เป็นการประยุกต์ธรรมะให้มีความเป็น “ปัจจุบัน” และนำเสนอเรื่องที่ใกล้ตัวมากขึ้น ทำให้ผู้อ่านสามารถนำหลักธรรมมาใช้เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและแก้ไขปัญหาชีวิตได้อย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นปัญหาส่วนตัว ปัญหาครอบครัว และปัญหาเศรษฐกิจ หนังสือธรรมะที่มีเนื้อหาในแนวนี้มีจำนวนมาก เช่น **งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข** ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **หัวใจของนักบริหาร** ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), **เส้นโค้งแห่งความสุข 1,2** ของ พระไพศาล วิสาโล, **ธรรมะติดปีก** ของ ว.วชิรเมธี, **เพื่อความสุขใจ** ของ วศิน อินทสระ, **เข้มทิศชีวิต** ของ สุตินาถ ญ พัทลุง และ **ข้อปึงบุญ** ของ ขวัญ เพียงหทัย เป็นต้น

นอกจากนี้ ยังมีการตีความหลักธรรมของพระพุทธเจ้าให้เป็นสากลมากยิ่งขึ้น โดยโยงธรรมะเข้ากับหลักมนุษยธรรม เน้นสันติสุขที่ก่อเริ่มจากความสงบในใจ (เช่น การทำจิตใจให้ผ่องแผ้ว การทำสมาธิ เป็นต้น) เพื่อสร้างความรักความอบอุ่นที่แผ่อ้อมมาถึงสมาชิกในครอบครัว สังคม และมวลมนุษยชาติ ดังเช่น แนวคิดของเสถียรธรรมสถานที่ปรากฏในหนังสือ **แม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุด ก้าวย่างแห่งปัญญา** รวบรวมและเรียบเรียงโดย มนทิรา จุฑะพุทธิ

3. การแสดงทัศนะวิจารณ์ คือการแสดงความคิดเห็นของผู้เขียนประกอบการนำเสนอข้อมูลที่เป็นหลักธรรมคำสอนและการประยุกต์ใช้หลักธรรมนั้นๆ การแสดงความคิดเห็นนี้อาจแทรกในขณะอธิบายธรรมะ หรือแยกส่วนของความคิดเห็นออกต่างหากต่อการนำเสนอข้อมูลที่เป็นธรรม เช่น

ในหนังสือ**ธรรมะฉบับร้อน** ของ ว.วชิรเมธี (2547 ก: 137-138) หลังจากที่ผู้เขียนได้เล่าเรื่องที่พระพุทธเจ้าทรงชนะแผนนารีพิฆาตของนางจินจมาณวิกาจบแล้ว ผู้เขียนก็ได้แสดงทัศนะในบทต่อไปเกี่ยวกับเรื่องนารีพิฆาตว่าเป็นยุทธศาสตร์ที่ไม่เคยล้าสมัย เป็นแผนทำลายพุทธศาสนา แต่เพราะคุณงามความดีที่พุทธศาสนามีอยู่ สิ่งที่ถูกทำลายจึงไม่ใช่ศาสนธรรมแต่เป็นศาสนบุคคลและศาสนวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่าหนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีเนื้อหาที่มีคุณค่าเป็นอภิลิโก คือ ไม่มีวันล้าสมัย และเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจที่ดีของคนในสังคมมาทุกยุคทุกสมัย

ติดปีกธรรมะ

คำว่า “ติดปีกธรรมะ” ในที่นี้หมายถึง กลวิธีการนำเสนอธรรมะไปสู่ผู้อ่านโดยตรงและรวดเร็วทันใจ โดยเฉพาะกับคนรุ่นใหม่ อุปมาเหมือนนกที่ใช้ปีกบินทะยานขึ้นสู่ที่สูงและมุ่งตรงไปยังจุดหมาย นอกจากนี้ “ติดปีกธรรมะ” ยังหมายถึง การยกระดับจิตใจของผู้อ่านให้สูงขึ้นไปสู่ความเป็นอิสระและการหลุดพ้นจากกิเลส

ปัจจุบันหนังสือธรรมะมีรูปแบบกะทัดรัด สวยงาม และมีกลวิธีการนำเสนอที่น่าสนใจ ทำให้ผู้อ่านติดใจ และสามารถเข้าถึงพระธรรมคำสอนได้ง่ายขึ้น จากการสำรวจพบว่ากลวิธีการนำเสนอที่นิยมใช้มี 9 ประการ ได้แก่

1. อธิบายเรื่องยากให้ง่าย
2. อธิบายโดยการเปรียบเทียบ
3. อธิบายโดยการสาธก
4. อธิบายโดยการชี้หลักเหตุผล
5. อธิบายธรรมะให้ “ร่วมสมัย”
6. อธิบายโดยการอ้างอิง
7. อธิบายโดยการปลูกฉา - วิสัชนา
8. อธิบายโดยการใช้อารมณ์ขัน
9. อธิบายโดยการสรุปประเด็นความคิด

1. **อธิบายเรื่องยากให้ง่าย** เป็นการอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม ทำให้ผู้อ่านเข้าใจง่ายขึ้น หรืออาจใช้วิธีการให้คำจำกัดความหรือความหมายของคำหรือข้อความที่กล่าวถึง ซึ่งเป็นกลวิธีที่หนังสือธรรมะส่วนใหญ่ใช้ เช่น หนังสือ**แมชชีคันสนีย์ เสถียรสุด ก้าวย่างแห่งปัญญา** (2548: 194) ได้หยิบยกบทสนทนาธรรมระหว่างแมชชีคันสนีย์ เสถียรสุด กับพระธรรมปิฎกมากล่าวถึง ดังตัวอย่าง

...ครั้งนั้นผู้คนพากันเดือดร้อนทั้งจากผลกระทบทางเศรษฐกิจและจากภาวะว่างงาน
แม้ซึ่งจึงได้ตั้งหัวข้อเพื่อสนทนารวมกับท่านเจ้าคุณอาจารย์พระธรรมปิฎกว่า
เราจะกู้แผ่นดินได้อย่างไร
คำตอบของท่านที่ว่า
ถ้าจะกู้แผ่นดินต้องกู้คน
ถ้าจะกู้คนต้องกู้ธรรมะกลับมาในตัวคน
ถ้าได้ธรรมะกลับมาในตัวคนเมื่อไร เศรษฐกิจก็จะดีขึ้นเมื่อนั้น และนั่นคือการกู้แผ่นดิน

พระธรรมปิฎกอธิบายชัดเจนว่า

“การสูญเสียเงินทองหรือสูญเสียทางเศรษฐกิจนั้นไม่เท่าไรหรอก แต่ถ้าสูญเสียความเป็นมนุษย์
ร้ายที่สุด เพราะนั่นหมายถึงการสูญเสียคุณภาพของคน เราสูญเสียไปอย่างหนึ่งแล้ว คือสูญเสียทางเศรษฐกิจ
อย่าให้สูญเสียซ้ำสอง คือสูญเสียคุณภาพของมนุษย์ด้วย ซึ่งเป็นการสูญเสียที่ยิ่งใหญ่กว่าการสูญเสีย
เงินทองทรัพย์สินทางเศรษฐกิจ เพราะฉะนั้นวิกฤติที่แท้จริงของสังคมไทยอยู่ตรงนี้ คือวิกฤติคุณภาพ
คนที่เป็นตัวตัดสินว่าเราจะไปรอดหรือไม่

แม้แต่จะแก้วิกฤติทางเศรษฐกิจได้สำเร็จหรือไม่ ก็อยู่ที่ตรงนี้ คืออยู่ที่ว่าจะแก้วิกฤติ
ในเรื่องคุณภาพคนด้วยการพัฒนามนุษย์ได้สำเร็จหรือไม่ เพราะเราสูญเสียคุณภาพคน เราจึงมาเจอ
กับวิกฤติเศรษฐกิจ ตอนที่เราจึงต้องกู้คนขึ้นมา แล้วคนนี่แหละจะมากู้เศรษฐกิจได้ ในการกู้คนก็ต้อง
กู้คุณภาพในตัวคน ซึ่งเรียกสั้น ๆ ว่า ธรรมะ ก็คือต้องกู้ธรรมะ ถ้าเรากู้ธรรมะได้ก็กู้แผ่นดินไทยสำเร็จ”

หนังสือ**ปัญญา ธรรมะเพื่อความก้าวหน้าแห่งชีวิต** (2543: 176) ของ พระธรรมโกศาจารย์
(หลวงพ่อบุญญานันทะ) มีการอธิบายเรื่องยากให้ง่ายด้วยวิธีการให้คำจำกัดความหรือให้ความหมาย
ของคำที่กล่าวถึง ดังตัวอย่าง

“กามวิตก...นี้หมายความว่า คิดในทางกาม ในทางอยากมี อยากได้ อยากเป็นอะไรต่างๆ เรียกว่า
เป็นเรื่องกามทั้งนั้น, วิหิงสาวิตก...คือคิดวางแผนจะทำลายผู้อื่น เบียดเบียนผู้อื่น, พยาบาท
วิตก...หมายความว่า ครุ่นคิดในเรื่องโกรธในเรื่องเกลียดคนอื่น เรียกว่าพยาบาท สามอย่างนี้เป็น
มิจฉาสังกัปปะ เรียกว่าเป็นความคิดผิด”

2. อธิบายโดยการเปรียบเทียบ เป็นกลวิธีที่ใช้กันอยู่เสมอในหนังสือธรรมะโดยทั่วไป เพื่อ
ทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจได้ง่ายขึ้น เช่น หนังสือ**หว่านรักให้เต็มโลก** (2547 ข: 88) ของ พระเทพโสภณ
(ประยูร ธรรมจิตโต) มีการใช้ภาพพจน์แบบอุปมาเปรียบเทียบกิเลสเหมือนหญ้า และสมาธิเหมือนหินทับหญ้า
ดังตัวอย่าง

“กิเลสเหมือนหญ้า สมานเหมือนหินทับหญ้า ขณะอยู่ในสมานนั้น กิเลสจะถูกกดไม่ให้ออกมาอาละวาด เหมือนหญ้าที่อยู่ใต้ก้อนหิน แต่พอเรายกก้อนหินขึ้น หญ้าก็งอกอีก เหมือนกับคนที่ออกจากสมานแล้วก็กลับมีกิเลสฟูขึ้นอีก”

ส่วนในหนังสือ **หยุดคิด ให้จิตเจียบ** (2547:76-79) ของอุบาสิกาคุณรัญจวน อินทรกำแหง ได้ยกเรื่องนกอินทรีเลี้ยงลูก เมื่อนกอินทรีจะวางไข่ จะสร้างรังโดยใช้แผ่นดินและกิ่งไม้ใหญ่เป็นฐานของรัง สะหนามแหลมคมไว้บนกิ่งไม้ หาใบไม้มาวางปิดหนามอีกทีหนึ่ง แล้วสลัดขนของตัวเองปลงไปบนใบไม้ แม่นกจะเอาขนนก ใบไม้ กิ่งไม้ และหนามแหลมออกทีละชั้นเพื่อฝึกลูก ฟุมฟักลูกให้เติบโตแข็งแรง จนเลี้ยงตัวได้แล้ว เปรียบเทียบกับวิธีการฝึกลูกคนเพื่อความมีชีวิตพรหมจรรย์ที่หมดจดงดงาม

ยิ่งกว่านั้นยังมีการใช้กลวิธีการเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ โดยเปรียบพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ ว่าเป็นพ่อ แม่ และพี่ ตามลำดับ ในหนังสือ**แม่ศรีสันสนีย์ เสถียรสุด** ก้าวย่างแห่งปัญญา (2548: 210-211) ดังตัวอย่าง

ฉันตระหนักรู้ว่าสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในชีวิตของฉันคือการทำหน้าที่

โดยมีพระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นประจูดังพ่อ

มีพระธรรมเป็นแม่

มีพระสงฆ์เป็นพี่

ฉันจะกตัญญูรู้คุณ โดยการเร่งความเพียรต่อการประพฤติปฏิบัติพัฒนาตนเองและช่วยเผยแผ่พระธรรมสู่มวลมนุษยชาติ

เพื่อชีวิตที่สงบเย็นและเป็นสุข

3. อธิบายโดยการสาธก เป็นการยกตัวอย่างเพื่อทำให้ผู้อ่านเห็นภาพและเข้าใจได้อย่างรวดเร็ว เช่น หนังสือ**เข็มทิศชีวิต** (2548: 44) ของ วิฑิตินาถ ณ พัทลุง ได้ยกตัวอย่างเรื่องเล่าสมัยพุทธกาลเพื่อประกอบการอธิบายเรื่องของอนิจจัง และหนังสือ**ปัจจุบันสำคัญที่สุด** (2547 ก: 25-26) ของ พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) ได้ยกเรื่องความสุขที่พอเหมาะกับตัวเรา ที่เรียกว่า “สัปปายะ” มากล่าวถึง ดังตัวอย่าง

ขอให้ลองพิจารณาเรื่องชายชรา กับ แก้วแก้ว

มีผู้ชายแก่ๆ คนหนึ่งนั่งอยู่ริมท่าน้ำหน้าวัด วันนั้นเป็นวันทอดกฐิน แก้วแก้วจากกรุงเทพฯ ยกคณะกฐินไปทอด พอพระฉันเพลก็เดินไปที่ศาลาท่าน้ำ ไปเห็นชายชราคนนี้ เสื่อก็ไม่ใส่นั่งทอดหุ่ยอยู่ไม่ทำอะไร นานๆ ก็จะมีหูกิ่งไม้ โยนลงไปแม่น้ำ แก้วแก้วคิดว่าคนนี้ไม่รู้จักใช้แรงงานให้เป็นประโยชน์ นั่งเฉยๆ อยู่ถึงไม่พัฒนา แก้วแก้วก็ขึ้นไปบนศาลา พอถวายผ้ากฐินเสร็จก็ลงมาเพื่อขึ้นรถกลับกรุงเทพฯ แก้วแก้วก็แวะไปดูชายชราคนนั้นอีก พอเห็นว่ายังนั่งอยู่ที่เดิม ข้าวปลาไม่รู้จักไปกิน นั่งอยู่เฉยๆ แก้วแก้วทนไม่ได้เลยถามว่า

“ลุงทำอะไรอยู่”

ลุงแกก็บอกว่า “ไม่มีตาหูหรือไง ก็นั่งอยู่นี้แหละ”

เจ้าแก๊งค์คุณ ถ้ามืดๆ มาตอบอย่างนี้ คนแปลกๆ อย่างนี้ก็มี จึงถามว่า
“นั่งเฉยๆ ทำไม งานการไม่ทำ วันนี้ทอดกฐิน ทำไมไม่ไปช่วยดูแล ทำงานทำการบ้างสิลุง”
ลุงถามว่า “ทำงานไปทำไมล่ะ”
“เฮ้อ! ทำงานก็จะได้มีเงินใช้สิลุง”
“มีเงินใช้แล้วเป็นอย่างไรเล่า”
“จะได้มีความสุข”
“สุขเป็นอย่างไรล่ะ” ลุงถาม
“สุขก็คืออยู่สบาย ๆ ไม่ต้องทำอะไร” เจ้าแก๊งค์ตอบ
“นี่สุขแล้วไง จะให้เราไปวิ่งเต้นแรงเต้นกาเป็นโรคประสาทเหมือนเจ้าแก๊งค์หรือ” ลุงย้อนถาม
ลุงคนนี้รู้ว่าอะไรเหมาะกับตน บางทีเราไม่รู้ที่เราแสวงหาอะไร อะไรคือความสบาย ลองนึกดูว่า
ชีวิตเราต้องการอะไรที่แท้จริง แล้วทำในสิ่งที่เหมาะสมกับเรา แล้วเราก็จะมีความสุข...

4. อธิบายโดยการชี้หลักเหตุผล เป็นการอธิบายธรรมะโดยชี้ให้เห็นว่า ปราภฏการณที่
เกิดขึ้นในโลกนี้ล้วนเกิดแต่เหตุ มีการปรุงแต่งและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา หากจะดับทุกข์ ก็ต้องดับที่
ต้นเหตุของความทุกข์นั้น การอธิบายธรรมะโดยใช้หลักเหตุผลปรากฏชัดเจนในหนังสือ**คู่มือมนุษย์**
(2526: 26-27) ของ พุทธทาสภิกขุ ดังตัวอย่าง

“ที่นี้ลองเอาหลักทางบาลีที่เรียกว่าหัวใจของพระพุทธศาสนา หรือคาถาของพระอัสสชิมา
พิจารณากัน เมื่อพระอัสสชิได้มาพบกับพระสารีบุตรก่อนได้บวช พระสารีบุตรได้ถามถึงใจความ
ของพระพุทธศาสนาว่า มีอยู่อย่างไรโดยย่อที่สุด พระอัสสชิได้ตอบว่า “สิ่งเหล่าใดเกิดมา เพราะมีเหตุ
ทำให้เกิด พระตถาคตเจ้าแสดงเหตุของสิ่งเหล่านั้น พร้อมทั้งแสดงความดับสิ้นเชิงของสิ่งเหล่านั้น
เพราะหมดเหตุ พระมหาสมณเจ้าตรัสอย่างนี้” นี่คือการบอกว่าสิ่งทั้งปวงมีเหตุปรุงแต่งขึ้นมา มันดับ
ไม่ได้จนกว่าจะดับเหตุเสียก่อน นี่เป็นการชี้ให้เห็นว่า อย่าไปเห็นอะไรเป็นตัวตนที่ถาวร เพราะมีแต่สิ่งที่เกิด
จากเหตุและงอกงามต่อไปตามอำนาจของเหตุ และจะดับไปเพราะสิ้นเหตุ เพราะฉะนั้นปราภฏการณ
ทั้งหลายในโลกนี้ล้วนแต่เป็นผลผลิตของสิ่งที่เกิดเหตุ เป็นความเลื่อนไหลไปไม่มีหยุดเพราะอำนาจของ
ธรรมชาติที่มีลักษณะไม่หยุดปรุง สิ่งต่างๆ จึงปรุงแต่งกันไม่หยุดและเปลี่ยนแปลงไม่หยุด”

การอธิบายโดยใช้หลักเหตุผลเป็นสิ่งที่ยืนยันให้เห็นว่า พุทธศาสนาเป็นศาสนาที่สอนเรื่อง
ของธรรมชาติและมีความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างแท้จริง เพราะสามารถพิสูจน์ได้ว่าทุกสิ่งในโลกนี้มีการ
เปลี่ยนแปลงไปตามธรรมชาติอยู่ตลอดเวลา และสามารถอธิบายด้วยหลักเหตุผลได้ว่าปราภฏการณ
ทั้งหลายเกิดจากเหตุปัจจัยใด นี่คือการชี้ให้เห็นว่ามีผู้สนใจศึกษาพุทธศาสนากันมากขึ้น ส่งผล
ให้หนังสือธรรมะเป็นที่นิยมแพร่หลาย แม้แต่ในหมู่วัยรุ่นก็สนใจอ่านหนังสือธรรมะกันเป็นจำนวนมาก
ในปัจจุบัน

5. อธิบายธรรมชาติให้ “ร่วมสมัย” เป็นการอธิบายธรรมชาติผ่านมุมมองของผู้เขียนซึ่งส่วนใหญ่เป็น คนรุ่นใหม่ มีการหยิบยกศัพท์สมัยใหม่ สถานการณ์ปัจจุบัน ข่าว ภาพยนตร์ โฆษณา มาประกอบการ อธิบายและแสดงทัศนะเพิ่มเติม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้อ่านเข้าถึงธรรมชาติได้เร็วขึ้น และรู้สึกว่าธรรมชาติเป็นเรื่องใกล้ตัว เพราะตัวอย่างที่นำมาเล่าหลายเรื่องเป็นประสบการณ์ร่วมของคนในสังคม จึงไม่น่าแปลกที่พบว่าปัจจุบัน หนังสือธรรมชาติมียอดจำหน่ายสูงขึ้นมาและบางเล่มก็เป็นหนังสือขายดี ติดอันดับต้นๆ เป็นเวลานาน อีกทั้งกลุ่มผู้อ่านก็ขยายวงกว้างกว่าเดิม คือไม่ใช่เฉพาะแต่เฉพาะในกลุ่มผู้สูงวัย ผู้ที่สนใจศึกษาธรรมชาติ หรือผู้ที่มีปัญหาชีวิตและต้องการที่พึ่งทางใจเท่านั้น แต่ยังแพร่หลายไปในหมู่อ่านที่เป็นวัยรุ่นด้วย ตัวอย่างของหนังสือธรรมชาติที่ใช้กลวิธีการนำเสนอในลักษณะนี้มีจำนวนมาก เช่น **หนังสือธรรมชาติร้อน** (2547: 176) ของ ว.วชิรเมธี ได้พูดถึงความหมายของคำว่า “The War of Talent” ซึ่งเป็นศัพท์ทางธุรกิจ และมีการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ด้วย, หนังสือ**เข็มทิศชีวิต** (2548: 126) ของ สุตินาถ ณ พัทลุง ได้นำภาพยนตร์เรื่องนี้โม ปลาเล็กหัวใจโตโต มาถ่ายทอดเพื่อให้ข้อคิดแก่ผู้อ่าน และหนังสือ**จุดประกาย แห่งชีวิต** (2547: 230) ของ เสฐียรพงษ์ วรรณปก ได้นำข่าวมาเล่าเพื่อสอนให้วัยรุ่นรู้จักคิดหรือคิดเป็น

ส่วนหนังสือ**เส้นโค้งแห่งความสุข 1** (2545: 56-57) ของ พระไพศาล วิสาโล ได้พูดถึงอิทธิพล ของโฆษณา ดังตัวอย่าง

“โฆษณาคืออันมากกำลังหันมาเปลี่ยนจุดเน้นจากที่เคยเน้นความเอร็ดอร่อย ความสะดวกสบาย หรือประสิทธิภาพ ก็มาลงทุนสร้างภาพลักษณ์ โดยเอาคนเด่นคนดังไม่ว่าจะเป็นดารา นักกีฬา สถาปนิก มาเป็นพรีเซนเตอร์ หากไม่ก็ผูกสินค้าเข้ากับคุณค่าบางอย่างที่ถือกันว่าสูงส่งดีงาม เช่น ความรัก มิตรภาพ หรือแม้แต่ความเป็นไทย เทคนิคนานาประการถูกระดมเข้ามาเพื่อให้เรารู้สึก (หรือให้คนอื่นเห็น) ว่าเป็นคนทะนุถนอมลูกเป็นอย่างไรถ้าใช้แป้งยี่ห้อนี้ หรือเป็นลูกผู้ชายไม่ทิ้งเพื่อนถ้ากินเหล้ายี่ห้อนี้

ผู้คนในยุคโลกาภิวัตน์มาถึงจุดที่พบว่าความสุขทางกายไม่สามารถให้ความสุขที่แท้จริง ดังนั้นจึงหันมาหาความสุขทางจิตใจ โดยการแสวงหาภาพลักษณ์มาเสริมตัวตนให้สูงเด่น เกิดความ สำคัญมั่นหมายว่าตนนั้นเพียบพร้อมไปด้วยลักษณะอาการที่น่าปรารถนา (ทางพระเรียกว่า มานะ) แต่แล้วในที่สุดก็พบว่าความสุขแบบนี้ให้ผลเพียงชั่วคราวชั่วครู่เท่านั้น หากความสุขที่ แท้ไม่ ความไม่สมหวังที่เกิดจากการเสพเสวยสิ่งปรนเปรอทางกาย กำลังรออยู่เบื้องหน้าคนทั้งหลาย ที่กำลังเสพเสวยภาพลักษณ์”

การอธิบายธรรมชาติให้น่าสนใจ ยังทำได้ด้วยการใช้คำหรือสำนวน “ร่วมสมัย” ตัวอย่างเช่น

- **อย่าปล่อยให้ใจลอยนวล** (ว.วชิรเมธี, 2547 ข: 95)
- **โลกทั้งผองพี่น้องกัน: We are the World** (ว.วชิรเมธี, 2547ง: 97)
- **บริโภคนิยม-ศาสนานิยม** (พระไพศาลวิสาโล, 2545ก: 45)
- **ข้อปึงบุญ** (ขวัญ เพียงหทัย, 2548)
- **รู้เขาหลอก** (สุตินาถ ณ พัทลุง, 2548: 104)

คำหรือสำนวนร่วมสมัยเหล่านี้เป็นภาษาที่ผู้อ่านโดยเฉพาะคนรุ่นใหม่คุ้นเคย การอธิบายธรรมชาติ ด้วยวิธีการนี้จึงทำให้ถูกใจผู้อ่าน

6. อธิบายโดยการอ้างอิง เป็นการอ้างจากสุภาษิต คำพังเพย วาตะ คำคม หรือวรรณกรรมอื่น ผู้เขียนมักเลือกจากคำกล่าวของบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือจากวรรคทองในวรรณกรรมต่างๆ จึงมีความไพเราะและให้แง่คิดที่ลึกซึ้งคมคาย ส่วนการอ้างอิงจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นตัวตน ประสบการณ์ ความคิด และมุมมองของผู้เขียนได้เป็นอย่างดี อีกทั้งประสบการณ์ดังกล่าวยังเป็นอุทาหรณ์ที่ให้ข้อคิดเตือนใจแก่ผู้อ่านได้ดีอีกด้วย จึงนับว่าเป็นข้อมูลที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อผู้อ่าน

การอ้างอิงในที่นี้แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ

- 6.1 การอ้างอิงโดยใช้สุภาษิต คำพังเพย วาตะ คำคม
- 6.2 การอ้างอิงจากวรรณกรรมอื่น
- 6.3 การอ้างอิงจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน

6.1 การอ้างอิงโดยใช้สุภาษิต คำพังเพย วาตะ คำคม

หนังสือ**จุดประกายแห่งชีวิต** (2547: 48) ของ เสฐียรพงษ์ วรรณปก มีการนำภาสิตโบราณมากล่าวอ้างเมื่ออธิบายถึงเรื่องของความไม่แน่นอนว่าเป็นความแน่นอน เป็นเรื่องธรรมชาติ โดยยกตัวอย่างเรื่องของกรรมยศศักดิ์และการหมดยศศักดิ์ว่าเป็นเรื่องธรรมดาโลก เพราะฉะนั้นเมื่อมียศศักดิ์คนเราจึงไม่ควรลืมหิว ดังตัวอย่าง

...ภาสิตโบราณว่า “**วัณลิมนิน**” จะมีแต่คนเกลียดชัง หากคนที่เคารพนับถือจากใจจริงยากบางคนเคยอยู่ในตำแหน่งใหญ่โต พอออกจากตำแหน่งนั้น ปรับตัวไม่ได้ ปรับใจไม่ถูก เมื่อไม่มีใครเขาให้ความสำคัญเพราะตนไม่มีอำนาจเหมือนเดิมแล้ว ก็น้อยอกน้อยใจเป็นทุกข์

ทั้งหมดนี้ล้วนแต่ไม่รู้ความจริงว่า ยศศักดิ์เป็นเพียง “**หิวโชน**” ใส่แล้วถอดได้มันมาแล้วก็ไป เป็นกฎธรรมดา ไม่มีอะไรแน่นอน สิ่งที่แน่นอนที่สุดคือ “**ความไม่แน่นอน**”

ส่วนหนังสือ **เหนือโลก** (2536: 17) ของ พระพยอม กัลยาโณ ได้ยกคำพูดของพุทธทาสภิกขุขึ้นมาอ้างถึง ดังตัวอย่าง

“ถ้าไม่เกิดความอยาก ก็ไม่เกิดความรักความเกลียดในสิ่งทั้งหลาย จึงจะเรียกว่า เห็นแจ้งในสิ่งที่ปวงว่า ไม่ใช่ตัวตน”

บางครั้งยังมีการอ้างนักปราชญ์ของชาติอื่นด้วย เช่นที่ปรากฏในหนังสือ**เพื่อความสุขใจ** (2545: 81) ของ วศิน อินทสระ ดังตัวอย่าง

ลินยู่ถึง นักปราชญ์จีน กล่าวไว้ว่า “ความสงบที่แท้จริงของดวงจิตนั้นมาจากการยอมรับสิ่งที่เลวร้ายที่สุด” (True peace of mind comes from accepting the worst)

6.2 การอ้างอิงจากวรรณกรรมอื่น

หนังสือ**ธรรมะฉบับร้อน** (2547ก: 22-23) ของ ว.วชิรเมธี ได้นำวรรณกรรมเรื่อง “ปฐมสมโพธิกถา” มาอ้างอิงโดยเล่าถึงตอนที่พระพุทธเจ้าทรงชนะพญามาร เหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติตอนนี้คือที่มาของพระพุทธรูปปาง “มารวิชัย” (มา-ระ-วิ-ไช) และคือตำนานอันเป็นที่มาของสำนวนไทยที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางว่า “มารมีบ่ บารมีบ่เกิด”

หนังสือ**ธรรมะฉบับร้อน** (2547 ก: 180) ของ ว.วชิรเมธี ยังมีการนำข้อมูลจากสารานุกรมมาอ้างอิงด้วย โดยการอธิบายประวัติความเป็นมาของคำว่า นาค (Naga) เพราะเห็นว่าเป็นคำที่น่าสนใจและเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา

และหนังสือ**ธรรมะติดปีก** (2547 ข: 23-24) ของ ว.วชิรเมธี มีการอ้างอิงถึงหนังสือปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอของ ดิซ นัท ฮัน เพื่อพูดถึงคุณค่าของการมีสติ ดังตัวอย่าง

ปาฏิหาริย์แห่งการตื่นอยู่เสมอ” เป็นหนังสือเล่มเล็กๆ เขียนโดยท่าน ดิซ นัท ฮัน พระวิปัสสนาจารย์เซน ผู้มีชื่อเสียงชาวเวียดนาม พุดถึงคุณค่าของการมีสติ ซึ่งเป็นการ “ตื่นอยู่เสมอ” ของดวงจิตเมื่อจิตตื่นอยู่เสมอ ผลที่ตามมาก็คือ ความสดชื่น เบิกบาน สะอาด สว่าง สงบสุข และอิสรภาพเหมือนคำแปลพุทธคุณของพระพุทธเจ้าที่ว่า **ทรงเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน** คือ พอรู้จักโลกและชีวิตตามความเป็นจริง...

6.3 การอ้างอิงจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน หนังสือ**ธรรมะหลายเล่มได้เนื้อหา** มาจากประสบการณ์ตรงของผู้เขียน เช่น **เข็มทิศชีวิต** ของ วิฑิตินาถ ณ พัทลุง ซึ่งถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตที่ล้มเหลวและเป็นทุกข์จากเรื่องทางโลก จึงหันมาสนใจศึกษาระบบอย่างจริงจังและผันตัวเองไปเป็นวิทยากรเพื่อเผยแพร่ธรรมะไปสู่ผู้อ่าน และหนังสือ**ธรรมะรอบกองไฟ** (2544: 16-17) ของ ขวัญ เพียงหทัย ยังเล่าถึงมูลเหตุที่ทำให้ผู้เขียนสนใจและศึกษาระบบอย่างจริงจัง และในตอนท้ายยังมีการจูงใจผู้อ่านให้มาสนใจและศึกษาระบบมากขึ้นด้วย

ส่วนหนังสือ**แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด** ก้าว่างแห่งปัญญา ซึ่งรวบรวมและเรียบเรียงโดย มนทิวา จุฑะพุทธิ กล่าวถึงประสบการณ์ชีวิตในวัยเด็กของแม่ชีคันสนีย์ที่มีเพียงแม่เป็นผู้อบรมเลี้ยงดู จึงทำให้ท่านอุทิศตัวทำงานด้านสังคมสงเคราะห์ในนามของบ้านสายสัมพันธ์

7. อธิบายโดยการ**ใช้ปุจฉา-วิสัชนา** การอธิบายโดยการ**ใช้ปุจฉา-วิสัชนา** เป็นขนบการเทศน์ของพระสงฆ์มาแต่อดีต กลวิธีนี้ยังคงทันสมัยและสามารถดึงดูดความสนใจของผู้อ่านได้ดี โดยผู้เขียนตั้งคำถามตามผู้อ่านเพื่อให้เกิดความสงสัยจากนั้นจึงตอบคำถามด้วยการอธิบายขยายความและยกตัวอย่าง หนังสือ**ธรรมะบางเล่มมีการใช้วิธีปุจฉา-วิสัชนา** โดยตลอดทั้งเล่ม เช่น หนังสือ**เตรียมเสบียงไว้เลี้ยงตัว** ของ ดังตฤณ และวารสาร **สาวิกา** ของ เสถียรธรรมสถาน มีคอลัมน์ “เพื่อนทุกข์” ของแม่ชีคันสนีย์ที่ใช้วิธี**ปุจฉา-วิสัชนา** ในการตอบปัญหาชีวิตของผู้อ่าน

ส่วนหนังสืองานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข (2547 ก: 20) ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้อธิบายโดยการใช้ปุจฉา-วิสัชนา ดังตัวอย่าง

“ถามว่า ทำที่หรือทำใจอย่างไรจึงจะทำให้ทำงานได้ผลด้วย แล้วก็มีความสุขด้วยเหตุผลง่าย ๆ ที่จะทำให้เราทำงานได้ผลดีและมีความสุขไปด้วย ก็คือเราต้องมีความพอใจในงาน รักงานนั้น ถ้าใจเรารัก เราพอใจในงานแล้ว เราก็อยากจะทำงานนั้น ใครมาห้ามก็ไม่อยากจะทำ หยุด ไม่ยอม ใจเราจะทำ”

8. อธิบายโดยการใช้อารมณ์ขัน

หนังสือธรรมะบางเล่ม เช่น หนังสือ **หวานรักให้เต็มโลก** (2548 ก: 83-84) ของพระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) มีการอธิบายโดยการใช้อารมณ์ขัน เป็นการชี้ให้เห็นตัวอย่างของบุคคลที่มองโลกในแง่ดี ดังตัวอย่าง

หลวงพ่อดีเนาะถึงแก่กรรมภาพหลายปีแล้ว ท่านเป็นพระใจดีมาก มีเมตตาสูง ไม่ว่าใครจะว่าอะไรท่าน ท่านก็ตอบว่าดีเนาะๆ เช่นวันหนึ่ง ท่านไปบิณฑบาตในตัวจังหวัดอุดรธานี ฝนตกลงมา ท่านไม่ได้เอาร่มไปด้วย ชาวบ้านบอกว่า หลวงพ่อฝนฟ้าตกไม่เลือกเวลา ตอนเช้ามันยังตก พระบิณฑบาตลำบาก หลวงพ่อบอกว่า ฝนตกก็เย็นดีเนาะ วันหนึ่งท่านเดินตามถนนในเมือง ตอนกลางวัน แดดร้อน ไม่มีร่มติดมือ จึกโก๋แซวว่า หลวงพ่อแดดร้อนอย่างนี้ยังจะมาเดินอยู่อีก หลวงพ่อก็บอกว่า แดดร้อนก็ดีเนาะ

ชาวบ้านเห็นท่านชอบพูดว่าดีเนาะ จึงพากันเรียกท่านว่า หลวงพ่อดีเนาะ

วันหนึ่งมีผู้หญิงวัยกลางคนร้องไห้มาหาหลวงพ่อ ท่านถามว่า “เป็นอะไรหรือโยมถึงร้องไห้มา”

ผู้หญิงคนนั้นตอบว่า “สามีดิฉันตายเสียแล้ว”

หลวงพ่อดีเนาะบอกว่า “ตายก็ดีเนาะ”

ผู้หญิงคนนั้นกำลังเสียใจจึงต่อว่า “หลวงพ่อนี้ทำอะไรบ้า คนตายแล้วยังจะว่าดีเนาะอยู่ได้”

หลวงพ่อดีเนาะตอบว่า “บ้าก็ดีเนาะ”

หลวงพ่อดีเนาะได้รับพระราชทานเลื่อนสมณศักดิ์ครั้งสุดท้ายเป็นพระราชาคณะชั้นเทพ มีพระราชทินนามว่า พระเทพวิสุทธิทราจารย์สาธุทานธรรมวาที

9. อธิบายโดยการสรุปประเด็นความคิด เป็นการนำคำหรือข้อความที่เป็นหลักธรรมะมากล่าว

โดยย่อและได้ใจความชัดเจน หนังสือบางเล่ม เช่น **นวกวาท (ฉบับประชาชน)** ของ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระวชิรญาณวโรรส และ **ธรรมานุชีวิต พุทธจริยธรรมเพื่อชีวิตที่ดั่งาม** ของ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) ใช้กลวิธีการสรุปประเด็นความคิดโดยตลอดทั้งเล่ม แต่หนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีการสรุปจบท้ายเสมอซึ่งได้มาจากขนบในการเทศน์ ดังตัวอย่าง

หนังสือศาสนาคืออะไร ของ พุทธทาสภิกขุ (2538: 67) อธิบายโดยการสรุปประเด็นความคิด ดังนี้ จะพบทวนกันอีกสักครั้งหนึ่งก็ได้ว่า:-

1. ศาสนา คือ คำสั่งสอนให้รู้ได้ปฏิบัติ
2. ศาสนา คือ สิ่งที่ทำให้เรารู้สึกว่าเราปลอดภัย
3. ศาสนา คือ ระบบที่ทำให้สังคมอยู่กันโดยสันติ แม้ว่าจะเหลื่อมล้ำกว่ากัน
4. ศาสนา คือ สิ่งที่ทำให้มนุษย์ได้รับสิ่งที่ดีที่สุดตามที่มนุษย์ควรจะได้รับ
5. ศาสนาเป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ที่จะช่วยให้สำเร็จประโยชน์ทุกอย่างทุกประการ ในการกำจัดทุกข์ภัย ออกไปเสียจากมนุษย์ เป็นสิ่งที่ควรจะถือกันอย่างจริงจังในลักษณะที่เรียกว่า ถือบวช ตามยุคตามคราว
6. ทำศาสนานี้ให้เหมือนอาหารที่เราบริโภคอยู่ทุกวัน
7. ให้เป็นเหมือนกับเครื่องนุ่งห่มที่ทำให้เกิดความสบายกายและสวยงาม
8. ให้เป็นเหมือนกับที่อาศัย ที่เป็นสุขโดยส่วนเดียว
9. ให้เป็นเหมือนกับหยูกยาสำหรับแก้ไข้ในทุกความหมายของโรคที่จะเกิดขึ้นแก่มนุษย์เรา
10. ในที่สุดเป็นสิ่งประเล้าประโลมใจมนุษย์ให้พอใจอยู่ในความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม

สรุปได้ว่ากลวิธีการนำเสนอทั้ง 9 ประการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นสิ่งที่ผู้อ่านคุ้นเคยกันดีอยู่แล้ว เพราะเป็นขนบในการเทศน์มาแต่เดิม เมื่อนำมาผสมผสานกับกลวิธีการนำเสนอแบบอธิบายธรรมะให้ “ร่วมสมัย” ขึ้น จึงทำให้หนังสือธรรมะกลายเป็นหนังสือที่เข้าถึงได้ง่าย ใช้ศัพท์เฉพาะน้อย อธิบายเรื่องยากให้ง่าย มีการยกตัวอย่างที่เป็นเรื่องใกล้ตัว เป็นปัจจุบัน ทันสมัย และมีการสอดแทรกอารมณ์ขันไว้ด้วย กลวิธีเหล่านี้เปรียบเสมือน “ปีก” ที่จะนำพาธรรมะไปสู่มวลชน ทำให้หนังสือธรรมะเป็นที่นิยมและขยายขอบเขตความสนใจไปยังกลุ่มผู้อ่านทุกเพศทุกวัยและทุกระดับได้มากขึ้น

ภาษาพระ ภาษาใจ

หนังสือธรรมะส่วนใหญ่มีการใช้ภาษาที่โดดเด่นถึงขั้นมีวรรณศิลป์ เป็นภาษาของผู้ปฏิบัติธรรมที่สื่อความหมายจากใจของผู้เขียนสู่ใจของผู้อ่าน โดยมีจุดมุ่งหมาย 3 ประการ คือ แจ่มแจ้ง จับใจ และจูงใจ

1. การใช้ภาษาอย่างแจ่มแจ้ง เป็นการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย มีการเลี้ยงที่จะใช้ศัพท์บาลีหรือใช้เท่าที่จำเป็น รูปประโยคสั้น และใช้ภาษาระดับสนทนา ดังตัวอย่าง

1.1 การเลี้ยงที่จะใช้ศัพท์บาลีหรือใช้เท่าที่จำเป็น หนังสือธรรมะในอดีตอ่านยาก เพราะมีการใช้ศัพท์บาลีค่อนข้างมากนักเขียนหนังสือธรรมะปัจจุบันจึงพยายามเลี้ยงที่จะไม่ใช้ศัพท์ต่างๆ เช่น หนังสือธรรมะรอบกองไฟ (2544: 29-30) ของ ขวัญ เพียงหยั ดั่งตัวอย่าง

ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง-ทำงานวางแผนให้ดีที่สุด คิดให้รอบคอบแล้วทำไปตามแผนงาน แต่เลิกวิตกกังวลที่ช่วงว่างหน้าจนเป็นบ้าเป็นหลัง ถ้าอะไรมันจะเกิดเปลี่ยนแปลง ก็ไม่ต้องกลัวการเปลี่ยนแปลง เพราะทุกอย่างมันไม่เที่ยง ไม่ต้องยึดไว้ ไม่ให้มันเปลี่ยนแปลง มันเป็นไปตามเหตุตามปัจจัยที่ตามมา มันเป็นเช่นนั้นเอง ปล่อยวาง พอมันเป็นปัญหามาแล้วก็คิดแก้ไขไม่ต้องกลัวปัญหา เพราะเป็นเรื่องธรรมดาของโลกที่จะต้องมีปัญหา ไม่มีอะไรที่ราบรื่นไปชั่วนิรันดร์ ดังนั้นปัญหาจึงไม่ใช่เรื่องสำคัญ สำคัญว่าจะแก้ปัญหายังไง แล้วก็แก้ไขไป ถ้าโลกนี้ไม่มีปัญหาเอาเสียเลย บางทีคนเราอาจจะเหงาตาย

สำหรับผู้ศึกษาธรรมะจะเข้าใจเจตนาของผู้เขียนได้ทันทีว่าพยายามอธิบายธรรมะโดยเลี่ยงการใช้ศัพท์บาลี เช่น ใช้คำว่า “ไม่เที่ยง” แทน “อนิจจัง” และ “ปล่อยวาง” แทน “อุเบกขา” หรือสรุปแนวคิดของคำ “อิทัปปัจจยตา” ว่า “ทุกอย่างเป็นเช่นนั้นเอง”

1.2 การใช้รูปประโยคสั้น เนื่องจากธรรมะเป็นเรื่องของจิตใจและเป็นนามธรรม การอธิบายธรรมะจึงต้องอาศัยภาษาที่ง่าย รูปประโยคสั้น ไม่ซับซ้อน เช่น

หนังสือ**ปัญญา ธรรมะเพื่อความก้าวหน้าแห่งชีวิต** (2543: 85) ของ พระธรรมโกศาจารย์ กล่าวไว้ว่า “ของแท้” ก็คือ ‘ธรรมะ’ นี้เป็นของแท้ เป็นของให้ประโยชน์จริงๆ มีค่าจริง นิยมแล้วมันไม่เสื่อม เพราะเป็นสัจธรรม”

หนังสือ**ปรัชญาหน้าบ้าน** (2547 ๑: 85) ของ ว.วชิรเมธี อธิบายว่า

ทุกข์มีไว้ให้รู้ คือ เมื่อเกิดความทุกข์ขึ้นมา ไม่ว่าจะทุกข์เพราะสาเหตุใดก็ตาม จงเรียนรู้มัน ศึกษามัน สบตาของมัน ไม่ใช่หนีมัน คนที่ไม่ยอมสบตากับความทุกข์ จะทุกข์ซ้ำสอง

1.3 การใช้ภาษาระดับสนทนา เป็นการใช้ภาษาพูดเพื่อสร้างความเป็นกันเอง เช่น หนังสือ**ธรรมะหลังสบาย** (2547 ๖ : 20) ของ ว.วชิรเมธี ได้พูดถึงการไม่ยึดมั่นว่าตนเป็นคนสำคัญ ดังตัวอย่าง

ถ้าเธอเข้าใจเรื่อง “ตัวกู” ทั้งของตนและของคนอื่น เธอก็ควรจะรู้ว่า ถ้าเธออยากอยู่กับคนทั้งโลกอย่างมีความสุขก็จงถือคติ

1. อย่าดูหมิ่นตัวกูของใคร
2. อย่าอวดตัวกูข่มใคร เพราะจะทำให้เกิดการปะทะกันระหว่างตัวกู
3. อย่าขโมยตัวกูของใครมาเป็นตัวกูของตัวเอง (อันเดียวกับขโมยลิขสิทธิ์นั่นเอง)
4. อย่ามีตัวกูแทรกอยู่ทุกลมหายใจเข้าออก

ในหนังสือ**ปัญญา ธรรมะเพื่อความก้าวหน้าของชีวิต** (2543:57) มีการใช้ภาษาระดับสนทนา เพื่อสร้างความเป็นกันเอง ดังตัวอย่าง

ญาติโยมมีความทุกข์อยู่บ้างหรือเปล่า? ถ้าเรียกมาสัมภาษณ์ทีละคนๆ ก็จะมีเรื่องมีความทุกข์...กลุ่มใจ บางทีบอกว่า “อ้อ! กลุ่มใจเหลือเกินค่ะ”

ถามว่า “กลุ่มใจเรื่องอะไร” ... “บอกไม่ถูก” กลุ่มโดยไม่รู้เรื่องนี้มันลำบากนะ ถ้ากลุ่มรู้เรื่องนี้มันมีทางแก้ กลุ่มเพราะอะไร นี่เรียกว่ารู้จักทุกข์

2. การใช้ภาษาอย่างจับใจ เป็นการใช้ภาษาอย่างมีศิลปะ โดยการซ้ำคำ การเล่นสัมผัส การใช้ภาพพจน์ และการใช้ภาษากระชับ - จับใจ

2.1 การซ้ำคำ เป็นการใช้คำเพื่อเน้นความสำคัญหรือความหมายของคำนั้น ดังตัวอย่าง “คำมันเกิดตรงที่คนพอใจ เมื่อเรารู้อย่างนี้เราก็นึกให้มันตลอดไปว่ามันก็เท่านั้นเอง ไม่มีอะไรที่ควรจะไปเกี่ยวข้องด้วยความยึดถือ แต่เราเข้าเกี่ยวข้องด้วยปัญญา กินด้วยปัญญา นุ่งห่มด้วยปัญญา ใช้บ้านด้วยปัญญา ใช้เงินด้วยปัญญา ไม่ใช่ด้วยความยึดมั่นถือมั่น สิ่งนั้นก็ทำให้เราไม่เป็นทุกข์” (พระธรรมโกศาจารย์, 2543: 88)

2.2 การเล่นสัมผัส เป็นการใช้คำที่คล้องจองกัน ทำให้เกิดความไพเราะและจดจำง่าย ส่วนใหญ่มักใช้ในการตั้งชื่อตอน และชื่อหนังสือ ดังตัวอย่าง

- อยู่ใต้ฟ้าอย่างกลัวฝน เกิดเป็นคนอย่างกลัวคำวิจารณ์ (ชื่อตอน ใน ธรรมะหลับสบาย)
- ก้อนหิน หาดทราย และสายน้ำ (ชื่อตอน ใน ธรรมะหลับสบาย)
- ฝนตกไม่ต้อง พ้าร่องไม่ถึง (ชื่อตอน ใน ธรรมะติดปีก)
- ปัจจุบันสำคัญที่สุด (ชื่อหนังสือ)
- งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข (ชื่อหนังสือ)
- ปรัชญาหน้าบ้าน (ชื่อหนังสือ)

2.3 การใช้ภาพพจน์ เป็นการเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความเข้าใจธรรมะอย่างลึกซึ้ง

2.3.1 การใช้ภาพพจน์แบบอุปมา เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความสำคัญของสิ่งที่จะกล่าวถึง ดังตัวอย่าง

พระธรรมโกศาจารย์ (2543: 105) ได้เปรียบเทียบพุทธศาสนาว่าเหมือนทองแท้

พระพุทธศาสนาเป็นของที่ไม่เปราะง่ายเกินไป ทนต่อการพิสูจน์ เหมือนกับทองแท้ เอาค้อนมาทุบเอาเท่าใด ๆ ก็ยังเป็นทองคำบริสุทธิ์อยู่อย่างนั้น เอาไปเคี้ยวสักเท่าใด ๆ บริสุทธิ์อยู่อย่างนั้น พระธรรมคำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งเป็นธรรมที่มีประโยชน์แก่ชีวิต เป็นของบริสุทธิ์เที่ยงแท้ เราจะทดสอบด้วยตัวเราเองอย่างไรก็ได้

2.3.2 การใช้ภาพพจน์แบบอุปลักษณ์ เพื่อเปรียบเทียบบุคคลที่เราควรยกย่อง เชิดชูกับทิศทั้งสาม ดังตัวอย่าง

ผู้ที่มีบทบาทและอิทธิพลมากที่สุดในการลิขิตชีวิตของเราให้เป็นคนดีที่โลกต้องการ ได้อย่างแท้จริงก็คือ ทิศทั้ง 3 อันได้แก่ **ทิศเบื้องหน้า ทิศเบื้องขวา และทิศเบื้องบน** หากไม่แล้วยากนักที่เราจะเป็นคนดีได้ ทั้งนี้เพราะความดีนั้นเกิดจากสัมมาทิฐิที่เข้าไปอยู่ในใจจนเกิดเป็นนิสัยถาวร ถ้าขาดการปลูกฝังอบรมสัมมาทิฐิเสียแล้ว จิตใจคนเราก็จะถูกมิจฉาทิฐิเข้าครอบงำโดยปริยาย อีกทั้งเป็นเรื่องยากที่จะกำจัดให้สิ้นไป (พระภิกษุวิริยคุณ, 2547: 108-109)

คำว่า ทิศเบื้องหน้า หมายถึง มารดาบิดา ทิศเบื้องขวา หมายถึง ครูอาจารย์ ทิศเบื้องบน หมายถึง สมณพราหมณ์ คือ พระสงฆ์ (พระภิกษุวิริยคุณ, 2547: 45)

2.4 การใช้ภาษากระชับ - จับใจ เป็นการใช้ข้อความเพื่อสรุปประเด็นหรือหลักธรรมบางข้อมาสรุปให้เข้าใจง่ายและกินใจผู้อ่าน ผู้เขียนอาจสร้างสรรคภาษาในลักษณะต่างๆ เช่น ใช้คำคม เล่นสัมผัส ใช้คำง่าย ๆ หรือวลีสั้น ๆ ที่ร่วมสมัย กระชับใจผู้อ่าน การสรุปประเด็นหรือเน้นหัวข้อ (topic) ธรรมในการอธิบายธรรมะในแต่ละครั้งเป็นขนบของการเทศน์มาแต่เดิม แต่ผู้เขียนนำมาประยุกต์ใช้โดยเลือกสรรเฉพาะประเด็นธรรมที่ผู้เขียนเห็นว่าเหมาะสม สอดคล้องกับวิถีชีวิตของผู้คนในสังคมมาสรุปด้วยภาษาที่กระชับ ประทับใจ และยังคงแสดงถึงเอกลักษณ์ของผู้เขียนอีกด้วย เมื่อกล่าวอ้างถึงข้อความนี้ขึ้นมาคราใด ก็ทำให้นึกถึงเจ้าของภาษาที่กระชับ - จับใจนี้ขึ้นมาครานั้น ตัวอย่างเช่น

- **ตัวกูของกู** (พุทธทาสภิกขุ)
- **ทุกข์สำหรับเห็น แต่สุขสำหรับเป็น**
(พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต))
- **โกรธคือโง่ โมโหคือบ้า โกรธดีกว่า จะได้ไม่บ้าไม่โง่**
(พระพยอม กัลยาโณ)

3. การใช้ภาษาอย่างจูงใจ เป็นการใช้ภาษาเพื่อโน้มน้าวใจให้ผู้อ่านคิด คล้อยตาม และชี้แนะให้ปฏิบัติ เช่น หนังสือ **ศาสนาคืออะไร?** (พุทธทาสภิกขุ, 2538: 69-70) มีการจูงใจโดยใช้ภาษาชาวบ้านง่ายๆ ตรงไปตรงมา หนังสือ **ธรรมะหลับสบาย** (ว. วชิรเมธี, 2547 ง: 130-131) ใช้คำที่ง่ายและงามตามที่ท่านเรียกว่า “สุนทรพจน์”

หนังสือ **ข้อปบิ๊งบุญ** (ขวัญ เพียงหยั, 2548: ปกหลัง) มีการซ้ำคำเพื่อเน้นให้เห็นว่าธรรมะคือตัวเราและสรรพสิ่ง มีการจูงใจให้ผู้อ่านเข้าถึงธรรมะและชี้ให้เห็นว่าธรรมะไม่ใช่เรื่องยาก ดังตัวอย่าง

ธรรมะคือธรรมชาติ เรามอง แต่ไม่เห็น
ธรรมะคือดอกไม้ เราเห็น แต่ดูไม่เป็น
ธรรมะคือกายใจ เราเป็น แต่เราไม่รู้
ธรรมชาติแสดงธรรม เราไม่รู้ และไม่เคยรู้
ดอกไม้แสดงธรรม เราไม่รู้ และดูไม่เห็น

กายใจแสดงธรรม เราไม่รู้ และดูไม่เป็น
ตื่นเกิด
ดูให้เห็น มองให้เป็น
ว่าทุกสิ่งในธรรมชาติ
ในดอกไม้ และ กายใจ
ไม่เที่ยง เป็นทุกข์ บังคับไม่ได้
เห็นเกิด...แล้วชีวิตจะเย็น

กล่าวโดยสรุป “ภาษาพระ” ที่เดิมเข้าใจกันว่า เป็นภาษาลึกซึ้ง เข้าใจยาก และรุ่งรังไปด้วย ศัพท์เฉพาะ ปัจจุบันนักเขียนหนังสือธรรมะได้ปรุงแต่งให้มีลีลาหลากหลายและเข้าใจง่าย สื่อตรงใจผู้อ่าน เป็น “ภาษาใจ” ที่แจ่มแจ้ง จับใจ และจูงใจ ทำให้หนังสือธรรมะไม่ใช่ยาขมสำหรับผู้อ่านอีกต่อไป

ทำไมต้องติดปีกธรรมะ

จากที่กล่าวมาแล้วว่าหนังสือธรรมะในอดีตมีกลวิธีการนำเสนอที่ยังไม่น่าสนใจสำหรับคนรุ่นใหม่ เพราะมีศัพท์บาลีรุ่งรัง มีการอธิบายความเย็นเยือก ตัวอย่างส่วนใหญ่ก็มักนำมาจากพระไตรปิฎก ซึ่งอาจจะไม่สอดคล้องกับยุคสมัย รูปเล่มก็ไม่สวยงาม ทำให้ไม่ดึงดูดใจ จากจุดนี้เองเป็นมูลเหตุให้นักเขียนหนังสือธรรมะรุ่นใหม่คิดหาวิธี “ติดปีก” ให้แก่ธรรมะ โดยการนำเสนอธรรมะให้เป็น “ปัจจุบัน” และมีความ “ร่วมสมัย” มากขึ้น นับตั้งแต่การที่สำนักพิมพ์ต่างๆ เช่น ธรรมสภา สำนักพิมพ์สุขภาพใจ และสำนักพิมพ์อัมรินทร์ พยายามออกแบบรูปเล่มของหนังสือธรรมะให้ประณีต มีสีสันสวยงาม มีภาพประกอบที่เป็นงานศิลปะ ขนาดของหนังสือบางกะทัดรัด เหมาะที่จะพกพาหรืออ่านให้จบรวดเดียวได้ การตั้งชื่อหนังสือมีคำสัมผัสคล้องจอง ทำให้จดจำง่าย ชวนซื้อชวนอ่าน

ส่วนเนื้อหาที่มีการอธิบายให้ง่ายและสื่อความได้อย่างตรงไปตรงมา ทันทอกทันใจสอดคล้องกับวิถีชีวิตที่เร่งรีบของคนรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ทั้งยังมีการนำข่าว ภาพยนตร์ โฆษณา สถานการณ์ปัจจุบัน รวมทั้งประสบการณ์ส่วนตัวของผู้เขียนมาถ่ายทอดในมุมมองและสไตล์ที่หลากหลาย บางประสบการณ์อาจ “โดนใจ” หรือเป็นประสบการณ์ร่วมของคนในสังคม ทำให้เกิดความรู้สึกสะเทือนใจหรือเป็น “เพื่อนร่วมทุกข์” เหมือนกัน เมื่อนำมาเชื่อมโยงกับธรรมะ จึงทำให้ผู้อ่านเข้าใจธรรมะในลักษณะที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น และสามารถเข้าถึง “แก่น” ของธรรมะได้เร็วขึ้น

ผู้เขียนหนังสือธรรมะสามารถสร้างสรรค์ภาษาโดยการปรุงแต่งและประยุกต์ใช้ “ภาษาพระ” หรือภาษาธรรมะที่เข้าใจยาก ให้สื่อถึงชาวบ้านโดยใช้ภาษาที่ง่าย งามและแจ่มแจ้ง หลีกเลียงการใช้ศัพท์เฉพาะหรือใช้เท่าที่จำเป็น ขณะเดียวกันก็มีการนำถ้อยคำมาเรียงร้อยได้อย่างมีศิลปะ มีความไพเราะ คมคายลึกซึ้ง สามารถจูงใจผู้อ่านให้เข้าถึง “แก่น” ของธรรมะได้โดยง่าย และพร้อมที่จะน้อมนำเอาธรรมะไปปฏิบัติเพื่อสร้างความสุขสงบที่แท้จริงให้เกิดแก่ตนเอง

อาจกล่าวได้ว่าปรากฏการณ์ปัจจุบันที่หนังสือธรรมะได้รับความนิยมสูงในหมู่ผู้อ่านทุกเพศทุกวัย เกิดจากการที่ปรากฏการณ์ที่ปิดกั้นเพชรพลอยแห่งสติปัญญาที่ชื่อว่า “พระพุทธศาสนา” หรือ “พุทธธรรม” ได้พังทลายลง ได้แก่

1. ศัพท์เฉพาะศาสตร์ประเภทคำบาลีสันสกฤตลดน้อยลง หรือแทบไม่มีเลย
2. ขนบหรือพิธีกรรมที่ยืดเยื้อยาวนานได้รับการปรับและลดทอนลงให้สอดคล้องกับยุคสมัย
3. ผู้สื่อสารนำเสนอสาร (ธรรมะ) ที่ตนต้องการสื่อด้วยมรรควิธีที่ทันสมัย มีศิลปะในการประยุกต์ธรรมะให้มีความเป็น “ปัจจุบัน” ผู้อ่านจึงได้รับธรรมรสจากหนังสือธรรมะ
4. ผู้อ่านรู้สึกว่าคุณเขียนเป็นกัลยาณมิตร เป็นที่ปรึกษาซึ่งมีความรอบรู้ในพุทธธรรม และมีประสบการณ์ร่วมหรือใกล้เคียงกับผู้อ่าน

ปรากฏการณ์นี้ชี้ให้เห็นว่าหนังสือธรรมะยังคงครองใจผู้อ่านอยู่ได้ ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะความเชื่อทางพุทธศาสนายังฝังแน่นอยู่ในวิถีคิดและวิถีชีวิตของชาวพุทธมาเป็นเวลาช้านาน ประกอบกับมนุษย์เกิดมาพร้อมกับความสงสัย จึงต้องการแสวงหาความหมายและความลึกซึ้งของชีวิต ซึ่งหนังสือธรรมะสามารถไขปริศนาชีวิตได้ หนังสือธรรมะไม่เคยขาดหายไปจากสังคมไทย แต่จะปรับเปลี่ยนไปตามบริบททางสังคม ถือได้ว่าในยุคปัจจุบันหนังสือธรรมะได้พัฒนา ปรับปรุง เปลี่ยนแปลง และประยุกต์เข้ากับสังคมได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกว่าที่ผ่านมาในอดีต

ปรากฏการณ์นี้ยังอธิบายถึงกระบวนการเผยแผ่ธรรมะในยุคใหม่ จากการที่ฆราวาสในยุคเก่าเป็นฝ่ายที่ต้องเข้าวัดไปพึ่งเทศน์ฟังธรรม แต่ในยุคใหม่พระสงฆ์เป็นฝ่ายนำธรรมะออกจากวัดไปเผยแผ่สู่มวลชน สำนักปฏิบัติธรรมต่างๆ จึงดำเนินการเผยแผ่ธรรมะโดยใช้กลยุทธ์นี้ในการสร้างเครือข่ายและชุมชนของตน ตัวอย่างเช่น สำนักพระธรรมกายได้ขยายเครือข่ายธรรมะไปทุกทวีปทั่วโลก โดยเน้นที่ความยึดมั่นศรัทธาตามแนวคิดของตน, สำนักสันติอโศกได้สร้างชุมชนของตนที่ยึดมั่นในวิถีชีวิตที่พอเพียง และมีเครือข่ายกระจายอยู่หลายจังหวัดในประเทศ และเสถียรธรรมสถาน ที่มุ่งสร้างสันติภาพในใจที่ก่อเริ่มจากการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว การพัฒนาจิตใจของสตรีเพศ การใช้ความรักยุติความรุนแรง และสานสายใยแห่งความรักไปสู่มวลมนุษยชาติ

บรรณานุกรม

- กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2538.
- เกษม ศิริสัมพันธ์. “ธรรมเนียมชีวิตกับพลังแห่งชีวิต” เนชั่นสุดสัปดาห์. 13 (2547), 651: 23.
- ขวัญ เพียงหทัย. ข้อปิ้งบุญ. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: หอหนังสือเรือนธรรม, 2548.
- _____. ธรรมะรอบกองไฟ. กรุงเทพมหานคร: เรือนธรรม, 2544.
- คลัง คัมภีร์. ตุลาคม. “สำรวจ ‘นักเขียนทางศาสนา’ ของไทย” โลกหนังสือ. 2,1 (2541): 47-57.
- ฐิตินาถ ณ พัทลุง. เข็มทิศชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: วงกลม, 2548.
- ดั่งตฤณ. เตรียมเสบียงไว้เลี้ยงตัว. กรุงเทพมหานคร: นวนิยายบางกอก, 2547.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตโต). ปัจจุบันสำคัญที่สุด. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ก.
- _____. หว่านรักให้เต็มโลก. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2548 ข.
- พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่ปัญญานันทะ). ปัญญา ธรรมะเพื่อความก้าวหน้าแห่งชีวิต. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, 2543.
- พระพยอม กัลยาโณ (พระราชธรรมนิเทศ). เหนือโลก. นนทบุรี: มูลนิธิสวนแก้ว, 2536.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). งานก็ได้ผล คนก็เป็นสุข. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ก.
- _____. ธรรมบุญชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 68. กรุงเทพมหานคร: ระฆังทอง, 2547 ข.
- พระภาวนาวิริยคุณ (ทัตตชีโว ภิกขุ). คัมภีร์ปฏิรูปมนุษย์ 2. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: ชมรม พุทธศาสตร์สากล, 2547.
- พุทธทาสภิกขุ. คู่มือมนุษย์. กรุงเทพมหานคร: อรุณวิทยา, 2526.
- _____. ศาสนาคืออะไร?. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ, 2538.
- มนตรี จุฑะพุทธิ. แม่ชีคันสนีย์ เสถียรสุด ก้าวย่างแห่งปัญญา. กรุงเทพมหานคร: สามสี, 2548.
- รัญจวน อินทรกำแหง. หยุดคิด ให้จิตเจียบ. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547.
- วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. นวโกวาท(ฉบับประชาชน). พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2544.
- ว.วชิรเมธี. ธรรมะดับร้อน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ก.
- _____. ธรรมะติดปีก. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ข.
- _____. ธรรมะบันดาล. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ค.
- _____. ธรรมะหลับสบาย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์, 2547 ง.
- _____. ปรัชญาหน้าบ้าน. กรุงเทพมหานคร: เรือนปัญญา, 2547 จ.
- วศิน อินทสระ. เพื่อความสุขใจ. พิมพ์ครั้งที่ 21. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดา, 2545.
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. จุดประกายแห่งชีวิต. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สยาม, 2547.

Assistant Professor Boonsiri Pinyathinun graduated from Chulalongkorn University with a M.A. in Thai Language. She teaches full-time at the Department of Thai Language for Communication, Faculty of Humanities, University of the Thai Chamber of Commerce. She has experiences in teaching Thai language and literature to undergraduate students and advanced reading to postgraduate students. Her special interest is in the problems of Thai language usage and reading behavior of Thai people.

Ajarn Amornrat Netmugda graduated from Chulalongkorn University with a M.A. in Thai Language. She serves as a full-time lecturer in the Department of Thai Language for Communication, Faculty of Humanities, University of the Thai Chamber of Commerce. She has taught listening and speaking skills development, reading skill development, analytical and interpretative reading. Her special interest is language for mass communication.